

30

ՄԵՃՄՈՒՄԻ ԱԽՊԱՐ

30 ԲԱՆԴ

DIRECTION DU JOURNAL
MEDJMOUA-TAHBAR
65 Grand'rue de Péra, Taksim, 65

Ապովե՛ ժխարար

Սեպտեմբերի 6 այլըր

Իսթանբուլի խիմ	Դրու	60	35
Թաթրա խիմ		85	45
Մեհմեթի խիմ	Փրակ	20	10

ՀԱՐՈՇԵՆՊՈՒՆ ՎԷ՛ ՀՈՒՄԱՆ ԻՐԹԷՍԻ
ԿԻՆԵՄԱՏՈԳՐԱՖԻԱԿԱՆ ՍԵՆՏՐԱԼ

Իրանար խիմ այլըրնա քաղաքացի օրանուր
Թապ խիմիկին մեհմեթի խիմ օրանուր:

مجموعه اخبار

بک اوغلی قه جادوسی نومرو ۶۵

ԿԸ ԲՈՂՈՔԵՍ ՀԱՍՈՒՆԵԱՆԻՈՐԶՐԴԱՏԵՏՐԻՆ

ՄԱՇՏՈՑԻՆ ԴԷՍ

Հոգեւոր Տէր,

Քաղաքի քահանայ Հայրերէն մէկը կարդալ տուաւ ինձ Ձեր մէկ խմբարարի յրջարեանքը, որով կը հրամայէք «մի միտն» Հասունեան խորհրդատիներն և Մաշտոցի գործածութիւնը, յայտնի է թէ դատաւարտելով նախնայ հրահանգներով ու կազմութեամբ լոյս տեսած միւս օրինակները: Թէ ինչ են այդ Հասունեան հրատարակութիւնները, Դուք շատ լաւ գիտէք: Քաջիւն արարողութիւնը հիւսուած հայ պաշտամանց մէջ, կամ հայ պաշտամանքը շաշխնացած իրենց արարողական ձեւերուն մէջ: Այս ձեւերուն այնքան անձնաւոր և զգուշալի էր, որ իւր հեղինակն անգամ չհամարձակեցաւ հրամայել անոր գործարարութիւնը, այլ շատացաւ իւր յանձնարարականութեան մէջ իմացնել թէ կը հրատարակէ ինչպէս գրեանքը՝ «առ ի դիւրութիւն քննութեան»: Իսկ Դուք, Հոգեւոր Տէր, այնչափ յառաջ գնացիք, որ հեղինակին «առ ի քննութիւն» տուած գործը պարտաւորէ բոլոր, և կարծիք տալիս է ըսելու, «պապին աւելի կաթողիկոս»:

Եթէ Ձեր հրամանագրի ձեւին նայինք, անոր շարժառիթն եղած է «միակերպութեան» պէտքը Ս. Խորհրդոց կատարման մէջ: Ընդունինք պահ մը Ձեր դիտաւորութեան ուղղութիւնը: Բայց ինչե՛ւ, Հոգեւոր Տէր, այդ միակերպութիւնը կը հիմնէք շաշխնացած արարողական վրայ, որոնց հեղինակն անգամ զգուշացաւ գործածութեան դէմ, և ոչ նախնայ հարաւատարմութեան: Դուք որոնք նոյնպէս հրատարակուած և ի գործածութեան են: Եւ դարձեալ՝ «միակերպութեան» որ պահանջին համեմատ մեր Պատարագին ծայրը կցեցիք լատինական Պատարագին յաւելուածը. ո՛ր գործածուած էր ցարդ այդ մասը և պատճառ եղած տարածութեան: Ոչ, Հոգեւոր Տէր, Ձեր ձեռնարկին հպատակը չէր միակերպութիւնը, այլ պարզապէս հայ արարողութիւնը շաշխնացնել: Եւ այդ գործը մտքի անսովոր դատարարութեամբ ու «պարզ անհրաժեշտ դատեցած առաջին Աստուծոյ», և ոչ այլ ինչ: Եւ ասոր մէջ իշխողն է այն ոգին՝ զոր ցոյց տուիք ցարդ ազգային գործոց մէջ ալ:

Աւելի դարմանալին այն է՝ որ Ձեր լատինացումները կը պարտաւորէք «ի խղճէ և ընդ մեղոյ»: Բայց Դուք ինչպէս կ'ըմբռնէք մեղաց սահմանը: Մեղի՛ ըսելով՝ կ'իմանանք մենք ամէն զիս ընդդէմ Աստուծոյ և ընկերաց: Արդ՝ Աստուած ո՛ր հրամայէր է՝ որ քահանայք իրեն երկրպագելու են՝ իրենց մէկ ծուռը գետին վարձելով ու վեր ցատկելով, փոխանակ խոնարհելու և սեղանը համբերելու: Ո՛րք հրամայէր է՝ որ Պատարագին վերջ Միքայէլ հիշատակաւորին անհրաժեշտ աղօթք մ'ընելու է, և որ ի կարգին: Ուրեմն Ձեր լատինացումներն աստուածային օրինաց հետ որ և է աղբար չունին, որպէս զի անոնց զանցաւորութիւնը մեղի ըլլայ: Դուք ընդդէմ ընկերաց վնասին, այո՛, կայ այս. բայց Ձեր հրամանին մէջ է, և այն

ալ մէկէ աւելի է: Այսպէս՝ ունինք «աղ-գաց իրաւունք» ըսուած սկզբունք մը, որ կը պահանջէ պահպանութիւնը ցեղերու քաղաքական ու կրօնական սեպականութեան, որոնք ինչպէս յայտնի է՝ սահմանական իրաւանց հաւաքական ձեւ են: Արդ Դուք լատինացեալով հայ պաշտամունքը, կ'անիրաւիք մեր տոհմին հանրային իրաւանց դէմ, և ա՛յս գործն է «ընդ մեղոյ»: Ունինք ուրիշ նուիրական սկզբունք մը յարգելու եկեղեցւոյ Ս. Հարքը և անոնց գործերը, որոնց մէջ կը հաւատամք աստուածային ներշնչման: Դուք եղծանելով մեր և ուրիշ արեւելեան Ս. Հարք սահմանները Ս. Խորհրդոց մատուցման մէջ, կը պահիք անոնց ընծայիկ յարգանաց դէմ, և կը դատաւարէք իւր անպիտան՝ արեւելեան ձեւն ու անոր աստուածաբան հիմնադրները, և ա՛յս գործն է «ընդ մեղոյ»: Ունինք երջանկայիշատակ Լեւոն ԺԳ-ի հրամանը՝ արեւելեան արարողութեան «անվիթար պահպանութեան» համար: Դուք Ձեր նոր հրամանով կ'արհամարհէք Քահանայապետական պատուը, պակսելով եկեղեցւոյ Գլխին հպատակութեան մէջ. և ա՛յս գործն է «ընդ մեղոյ»: Ասոնք են, Հոգեւոր Տէր, ստոյգ և եթէ կ'ուզէք՝ ծանր մեղքերը, և ոչ թէ անօժային արարողութեանց հետեւողութիւնը: Վա՛յ էր ժողովութեան՝ եթէ ամէն Հովուի քահանայքը նորանոր մեղքեր ստեղծէր ու կախէր իւր հպատակաց վրէժն: Օր պիտի գայ, և ես ամէն պայմանով զբաւ կը դնեմ, որ Դուք սուգին պիտի ընէք: Եթէ Յուդիոս Կեսարի և Կիլիկոնի լեզուով չպատարադէք և չի մատուցանէք Քրիստ. եկեղեցւոյ խորհուրդները, բոլոր ալ դժոխք պիտի դրկեն: Եւ մենք Հայրեր պիտի դրաւէինք տարտարոսին ամբողջ տարածութիւնը, եթէ ողորմածն Աստուած մարդկային գործոց մեղաւորութեան սահմանը Ձեր քահանայքով չսփռէ:

Եթէ իրաւ է Ձեր ըսածը՝ թէ ընկիւ արարողութեանց պահպանութիւնը «հար է» գոնէ թեթեւ ինչ գայթակղութեանց առիթ տուած են և դեռ կուտան, ևս Ձեզ կը հաւատամք՝ թէ Ձեր այդ արհամարհողութիւնը տոհմային նուիրական ձեւին, ոչ թէ Ձեր կեղակարծ ընկալողութեան պէս, այլ իրական և ամենաժողովրդային խելովութեան առիթ եղած է՝ թէ եկեղեցականաց և թէ աշխարհականաց, ինչպէս տեղեկացուցին ինձ, որոնցմէ մէկն ալ ես եմ հա՛ւ:

Ենթադրենք՝ որ Դուք Ձեր աշակերտութեան չըջանին տեսեր ու սիրեր էք լատին արարողութիւնը: Բայց մոռնալու չէք որ Ազգը բոլորականացի թերզեան կղերիկոսը չէրաւ Կիլիկիոյ Հայրապետական Սեթուրի վրայ, այլ Պողոս Պետրոս ԺԳ-ը: Եւ Պողոս Պետրոս ԺԳ-ի սրուած պաշտօնն է, ներկայացուցիչ ըլլալ Ազգի մը, և իբր անոր հոգեւոր պետը հովանաւորել անոր ծէսը, իրաւունքներն ու տոհմային զգացումները: Գործողութիւնը անոնց վրայ իրբու իրենը: Դուք կը կարծէք թէ կոչուած էք լատին ազգի մը հովուութեան: Եւ անոր մէջ ինչ որ կը տեսնէք հայկական, կը ջանաք ջնջել իբր նորաժողովուրդի անհա՛ղ ազդեցութիւններ: Այս պարագային շատ ցաւալի է թէ Ազգին և թէ Ձեր անձին համար:

Հասունեան օտարաւոր կարգադրութիւններն ամբողջովն Ձեր այդ ջանքը

ըն տարօրինակ հետեւանքներու ալ կը բանգին: Դուք իրբու պետ Հայրապետիկէ եկեղեցւոյ, արարողութեանց «միակերպութիւնը» փնտրելու էիք ամբողջ Ազգին մէջ, և ոչ թէ լոկ «Աւագ թեմին»: Դուք Ձեր պահանջը սահմանափակելով Ձեր վրձնակին մէջ միայն, ստով իսկ կը հաստատէք թէ միւս եպիսկոպոսաց ընդունելութեան արժանի պահանջ մը չէ այդ, և լեւելայն կը խոստովանէք Ձեր ձեռնարկին ձախուժութիւնը: Մի և նոյն ժամանակ Ձեր փարկի «միակերպութեան» ճիշդ հակառակը կը գործէք, թեմի մը համար պարտաւորիչ ընելով արարողութիւն մը որ ազատ է միւս թեմերէն մէջ, և սո-վորութեան ստեղծած տարբերութիւնը պաշտօնական տարածութեան կը վերածէք: «Եթէ չարք քան զառաջինն»:

Այս պիտուութեանց մէջ, Հոգեւոր Տէր, ազգայնամուլ պահպանողականութիւնը չէ որ կը խոսի: Կ'ընդունիմ արարողութեանց զարգացումը, զոր ամէն դարբն ընդունած են: Բայց որպէս զի զարգացումն ստոյգ զարգացում ըլլայ, երեք քան կը պահանջուի: Ա. պէտք չէ հակառակի ծէսին ընդհանուր նկարագրին: Բ. փոփոխութիւնն ըլլալու է անց մը յոգիէն զայլ ի լաւը. կամ լաւէն լաւագոյնը: Գ. այս բանին մէջ դատաւոր հանգիստանալու է հասարակայն ճաշակը, որուն ներկայացուցիչն է եկեղեցական ժողովը:

Գալով առաջին կէտին, արդէն տեսանք թէ Ձեր լատինացումները սահմանուած են քաղաքացիական և ջնջելու հայ ծէսը: Եւ այս տիւր պարագային գոնէ գործնականին մէջ չէք կրնար ժխտել: Երկրորդ տեսակետով՝ Ձեր պահանջումներն յետադիմական են պարզապէս: Դուք լատին տեղ յոռին կը դնէք, զոր ցոյցներու համար՝ կրնայի աւելի ընդարձակ ակնարկ մը պարզել Հասունեան հրատարակութեանց վրայ, եթէ յօդուածին ծրագրին չհակառակէր այդ: Կը բաւէ յիշել՝ զոր օրինակ՝ Պատարագի ծրագրութեան խնդիրը, որուն Դուք առանձին կարեւորութիւն մը կ'ընծայէք՝ ըսա իմ տեղեկատուին: Այդ ձեւին նորութիւնը, անկատարութիւնը և ազդեցութիւնը քանի մը տարի յառաջ Հայաստան մը ցոյց տուաւ արդէն այս լրագրին սիւնակներուն մէջ. և զոր կը զգուշանամ երկրորդի, բանաբաղ և կրկնող մը չըլլալու համար: Դուք կըրնաք կարգաւ, ինչպէս անյարմար և աւելորդ չէ Պատարագին Ձեր յաւելուածն ալ: Եթէ ուշ զարձնէք խորհրդատիներ վրայ, հոն լիուր պիտի գտնէք արդէն այդ ազդեցութեան բովանդակութիւնը: Այսինքն ազդեցութեան եկեղեցւոյ խաղաղութեան և պայծառութեան համար: Եթէ Ձեր յաւելուածին կարեւորութիւնը կը դնէք «300 օրուան ներողութեան» մէջ, ես պիտի ըսեմ՝ թէ ներողութեան այնչափ ուրիշ աղօթքներ ալ կան, զորս եթէ ուզէք՝ և պէտք է ուզէք, Պատարագին վրայ բարդել, օրուան 24 ժամերը չպիտի բաւեն զանոնք պաշտելու: Միանգամայն կը հաւատամք Ձեզ՝ որ Ամենասուրբ Խորհրդոյն առջեւ մատուցուած աղօթքները 300 միլիոն դարերու ներողութիւն ունին, և անկարօտ են ուրիշ յաւելուածներու: Ձեր այդ նորութիւնն անհաշտ է հաւե գեղեցկագիտութեան հետ: Եւ արդարեւ ինչ պատշաճութիւն կայ քահանայական արեւելեան ճոխ հազուադէպ սեղանին աստիճան-

ներուն վրայ կեցելու և աղօթք մը մերմընելու մէջ, մինչդեռ ամբողջ Պատարագը կը մատչի կանգուն վայելուչ ձեւով: —Վերջապէս Ձեր լատինացումները ժողովով անգամ չեն եղած: Այսպիսի գործոց մէջ Սիւննոքոսի հեղինակութեան պէտքն այնչափ յայտնի է՝ թէ պատմութեան և թէ եկեղ. օրէնսդրութեան, որ Հասունեանն անգամ իւր բոլոր մոլեռանդութեամբ ու լատինամոլութեամբ չհամարձակեցաւ պարտաւորիչ ընել իւր հրատարակութիւններն՝ առանց Սիւննոքի հաւանութեան, և այս իրաւապահական սկզբունքը չեղտեց նոյն գրոց յառաջարկութեանց մէջ: Եթէ Դուք, Հոգեւոր Տէր, այդ գործերը կ'ընէք կաթողիկոսական իշխանութեամբ, պիտի կարենայիք ուրեմն նոյններն հրամայել ուրիշ թեմերու եւս: Ինչ որ սակայն չէք կրնար: Իսկ եթէ իւրեւ Վիճակաւոր՝ Ձեր թեմին մէջ ալ ու ձախ արարողութիւններ ձեւելու իրաւունք ունենալ կը կարծէք, այն ժամանակ ալ մէն եպիսկոպոս միեւնոյն պիտի կարենար ընել. և ո՛ր պիտի երթային սիւննոգական իրաւունք, ծիսական միութիւն, կամ Ձեր «միակերպութիւն» ըսուած բաները: Ուրեմն այս կողմանէ ալ Ձեր գործը դատաւարանի է: Եւ թէ ժողովրդէն ինչ ընդունելութիւն գտած են Ձեր նորութիւնները, կը բաւէ Ձեր ուղարկութեան յանձնել Պատարագի յաւելուածը: Ս. Խորհուրդը հազիւ աւառած, ժողովուրդը կը ձգէ կը փախչի, և կը թողու որ քահանայն միայնակ պաշտէ Ձեր կարգած լատինաձէս վերջապէս:

Երաւանցիներ: Հոգեւոր Տէր, Ձեր լատինացումներուն մէջ չեմ նշմարել ոչ ազգաց իրաւանց պահպանութիւնը. ոչ յարգանք Ս. Հորց, արեւելեան ծիսին և տնոր պաշտպան քահանայապետական հրամանաց, ոչ ճանաչումն իրաւանց Սիւննոքոսի, ոչ միաձեւութիւն արարողութեանց, ոչ զարգացումն, և ոչ ընդունելու հաւատացումը. ուստի և ոչ «Աստուծոյ աւելի հաճոյական» ընթացք մը, ինչպէս կ'ենթադրէք: Այլ զմեզ լատինացեալ խոլ միտում մ'է միայն որ կը վարէ զՁեզ: Ձեր գործն ու հրամանները հետեւաբար լոկ մարդկային են, և այսպիսի պարագայի մէջ Յիսուսի առաքելները սովորեցուցին ըսել. «Լաւ է հազանգել Աստուծոյ քան մարդկան»: Եթէ Հայրապետիկէ կըրկերը կրցաւ տալ Ձեզ այս պատասխանը, պատիւ իրեն: Հակառակ պարագային՝ աւագ՝ մեզ և Ձեզ: Ա. Ա.

ՔԱՆԱՆԱՅԻՑ ՎԵՐՋԻՆ ԺՈՂՈՎՔՆԵՐՈՒՆ ԱՐԴԻՆԲԸ

Մեր Ազգ. թէ եկեղեցական պատմութեան մէջ կարեւոր տեղ մը պիտի ընէ Քահանայից այս վերջին ժողովները: Մեծ նշանակութիւն ունի այն՝ այս պայքարին մէջ զոր կը մղէ Հասարակութիւնս իւր իրաւանց պաշտպանութեան համար: Ապագայ սերունդը անոր մէջ պիտի գտնէ զօրաւոր փառք մը ազգին իրաւունք ու նենալուն: Անոր համար կ'արժէ հոս այդ պատմական ժողովին շարժառիթը, եղբայրներ, արդիւնքը և հոգեբանութիւնը ի վեր հանելու. վասն զի կ'ենթադրենք որ պիտի գտնուի եկեղեցական

պատմություններ դրողներ, որոնք պիտի խեղաթիւրեն այդ նշանաւոր դէպքը, և այլ ընդ ալլոյ պիտի ներկայացնեն զայն ապագայ սերունդին. անոր համար պիտի փանակը հոս անոր ճշգրիտ նկարագրութիւնը և հոգեբանութիւնը պատկերացնելու, որպէս զի ինչ և՛ յայ սերունդը վերահսուտը ըլլայ իրենց լազուր կացութեան և ի՞նչ ապագայ սերունդը ճշմարտութիւնը տեսնէ և այնպէս դատէ դէպքերը: Այդ երկու ժողովներուն ալ եզկութիւնները ճշգրիտ ներկայացուած է արդէն ինչ որ հաւաստեցիրք առանձինն միւր բրած քննութեամբ, որուն մէջ ապագայոյն է դարձնալ թերեւորակ այդ ժողովքներուն մէջ դանտոյլ քահանայից մասին ըրած մէջ նոր անխաւկարգարտութիւնը: Առտի հարկ նտննելով հոս այդ դէպքերուն նոյնութեամբ կրկնութեան, մենք հոս այդ ժողովքներուն՝ հոգեբանութիւնը և նշանակութիւնը մէջտեղ պիտի դնենք, աւելցնելով միայն ինչ ինչ յօդաբնագրեր, որոնք պատահած են այն օրերուն մէջ այդ ժողովքներուն նրա կատմամբ:

Յայտնի է թէ պատմական մեծ դէպ-
քեր են որ իրարու կը յաջորդեն այս ե-
րեք տարւոյն մէջ, և մեզի համար մեծ
իշխանութիւն և բարեփոխում մ'է որ կը կա-
տարուի. բնական է թէ այն չի կարող
իւրեք ևս իւր առանց ազդեցութիւն և անշուք
այսպէս կը ցնէն ամէն ազդեցութեան պատ-
մութիւնը: Մեր այս յեղաշրջումը թէև
նոյն քաղաքական հանգամանք ունի, սա-
տիկ քանի որ այն՝ եկեղեցական իշխա-
նութիւնն է աստիճանը, իր վրայ կորէր ան-
ձի հետ կը կատարուի, բնական է թէ մեծ
կարեւորութիւն կ'ստանայ մեր կղերական
դասակարգին բռնած դիրքն ու ուղղու-
թիւնը: Թէեւ Ժողովրդական ուսեայ
գիտակից դասակարգը քաջ համոզուած է
թէ ինչ է այս մասին: Գրիտոնէական ուղ-
ղութեամբ վարածատնութիւնը, թէ զայն
կը խեղադիրեն եկեղեցական գործի
գլուխ գանուողները և կը ծառայեցնեն
իրենց քաղաքական տեսութիւններուն
մանձնակ, քա՜հաճողութիւնուն, և թէ ազ-
գային այս պայքարը ոչ միայն հակառակ
է Գրիտոնէական ուղղի վարդապետու-
թեան, այլ նոյն իսկ անոր պարտադրած
դործունէութիւնը և յառաջադիմութիւնը
է բուն կսկ արդիւնքը: Աստիճայ ամենուն
համոզումը ըլլալով հանդերձ կ'ուսումնա-
սիրուէր և նկատողութեան կ'աճուէր եւ
եկեղեցականաց բռնած ուղղութիւնը
դիրքը:

Մենք սկզբին ի վեր կ'ունենիք որ
Բնութաբան բաղադրանքի բնական
կալ մէջ, կ'ուզէ ինքնազուլիս և անկախ
գործ տեսնել, և խաղալ ազդի մը բաղ-
դին հետ, և ենթադրելով որ ժողովուր-
դը ազէտ է և ուղիւով շահագործու-
ածութիւն անոր հաստատ կրօնականութե-
ան, ջանաց խնդիրներուն կրօնական գոյն
տալ և եկեղեցական հողի վրայ տանել
իրաւունք շահելու մեծ յուսով: Ըստ մեր
համոզման Արքաբն Ստուած թող չի
տուաւ որ իր կրօնքը այսպէս անիրաւ
կերպով շահագործուի և գործիք ըլլայ ու-
նեւ իրաւ ծարաքներու և նպատակներու
կիրառութեան, ու ժողովուրդը արժանա-
ցաւ, ծառայաւ ու կրցաւ թերզեանի
անիրաւ բռնակալութեան դէմ ու դիրք
բռնեց պաշտպանելու իր արդար իրա-
ւունքը: Թերզեան կարծելով յարձրաստի-
ման եկեղեցական շէնքի վարկով (pres-
tige!!!), Եպիսկոպոսական իշխանութեան
ունեցած հեղինակութեան ազդեցութեամբ
ազդել ու բռնանալ ժողովուրդեան վրայ
զայն զինանալի ընել, կարգ մը անձնաւոր-
եայիկոպոսացոց, զանաւը իր կողմէ շահն
ուր ու հրապարակ մեղելով ժողովուրդը
այդ աչքկապուկին առջեւ տեղի չտուաւ
գիտնալով մամն բան իր օրինաւոր սահ-
մանին մէջ ճանչնալ ու յարգել: Թերզեան
ինքն ի վտանգի դրաւ և վրայ տուաւ
Եպիսկոպոսներուն ցայժմ ժողովուրդին
մէջ գրաւած ու վայելած բարոյական
ազդեցութեանը. այլ հասկոյնեցաւ որ
կրօնքը չէ զեկաղորդը թերզեանի բռնած
ուղղութեան և գործողակերպին. ուստի և
յայտնի էր թէ ոչ մէկ խղճամիտ եկեղե-

ցական համոզմամբ համամիտ չէր կրնա ըլլալ Թերզեանի։ Ու թէ և ոմանք այլևայլ նպատակներով առ երեսու դերոնք Թերզեանի համամիտ կը ցոյնեն առ ժամանակ իսկ Թերզեանի ուղղութիւնը, բայց չհաշտակուեալ երբ ինքզինքնորոշ ծանր անգաւառանք առնեն, եթէ ոչ յայտնի ու բարձրաբարբառ հայտնակ կենան՝ գոնէ գաղտնի և լուկիւսն կամ չեղոք զլրք բռնելով ճշմարտութեան աւելի ոյժ պիտի տան։

Ասոր մեծ ապացոյց է չին ըսեր չին, Նոյն Թերզեանի ձեռագրուած եպիսկոպոսաց ալ լսնած ընթացքը իւրագոյնչիւր իր թիւիւր մէջ, երբ անոնցմէ ոմանք հակառակ Թերզեանի արգելքին, իրենց թեմերուն մէջ ճաննչալ ուղղեցին Վարչական ժողովներին ու ազգային կազմակերպութիւնը, այլաբանականներէ կազմուած ժողովներէ ձեռքով աղգային դործերու և ընչից մասնակարարութիւնը, ինչպէս ըրին Էնիկիւրիի, Կեսարիոյ, Մէրտինի համար նոր մեղնադրուած նպիսկողանքի, և ուրիշներ ալ փորձեցին հոգիներ ընել, բայց չաջողեցան, ինչպէս եղիպատոսինը, Էրուսմոսինը ևն. վերջապէս անոնց ոչ մէկուն ընթացքը համաձայնեցաւ Թերզեանի վարդապետութեան՝ թէ ժողովուրդը իրաւունք չունի ոչ մէկ գործի ի ստանդարտը, այլ պէտք է անբաններու խումբի և կ'որ գործիքը ըլլայ Եկեղեցական իշխանութեան ձեռքը։

Մենք որ ուշի ուշով կ'ուսումնասիրենք դեպքերը, ընթացքը, այս անհամաձայնությունները բաւական էին մեզ շատ բան հասկնալու։ Իսկ Քահանայական դատարարգին լուռ և ըստ երեւոյթին չեղող ընթիւքը բաւական ճշտանակալից էր։ Ու կը զորամակնէր թէ այսպիսի կարեւոր ու ծանրակշիւր ինդիքներու մէջ, ինչպէս կ'ամօղկուի մը (այն ալ Թերզեանի պէ մէջ որ մշտ կ'ըսէր, ես ամեն քան ժողովոյն կ'ընեմ, խաբէական դարձում՝ ուսումնական լայնացումը վար պիտի տեսնեմ)։ չի խորդակցող լուր Գեղեղնի և Քահանայական դատան հետ։ Բայց Թերզեան գիտէր որ եկեղեցականները քաջ գիտեն թէ իր բնած ուղղութիւնը լայնացումն պէս համաձայն չէ Քրիստոնեական կրօնի պէս համապատկան և անոր համաժողովէն իրեն, ուստի Քահանայից հաւաքական խորդակցութեան ժամանակ, անոնք հաւանական է որ իրարմէ քաջակերուած միտաձայն իրեն հակառակ արտայայտուին բարձրարարաւ, որով ինքը բոլորովին առօրեակար պիտի մնայ, պիտի խալալ առկուի ու տիրերբան պիտի մնայ, մինչդեռ վրան զոց ու լուեղեայն ընթացքով, կրնայ գոնէ միտմիտ ժողովուրդեան առջև զանոնք իր կողմը և իրեն համամիտ երեւոյնք։ ուստի վախճաւ այդ վարագործը բանալու, ու խոյս տուաւ Քահանայից ամբողջական հաւաքումներու մէջ այդ ինդիքներուն խօսքը բանալու։ Ու թէն Քահանայներէն ոմանք երբեմն իրեն թիւ պարզեր են, Քահանայից բարդական ինդիքներն են համար երբեմն ունեցած ամբողջական հաւաքումներու մէջ այդ ինդիքը բանալու, սակայն Թերզեան այլ ընդայլոյ խուսափողական պատասխաններ տուեր է մղձաւանջի պէս անկէ վախճալով, ու նոյն խի բարկացե՛ր է ու արդիւր անոր խօսքը բանալ ուղղորդներուն, և զգէր տեսնելով որ եկեղեցականները պարզապէս իրեն անիրաւ տեղ տալը եկեղեցական պատմութեւնու վախէն հրապարակաւ չին արտայայտուի իրեն դէմ, թէն ներքուտ։ Եւ ունեղմամբ իրեն հակառակ ըլլալին կը գտնուէր, ինչ որ այսօր իրականութիւն գտաւ։

Արդ, այս այսպիսի ըլլալով, պէտք է զինսպա թէ ինչ անցաւ դարձաւ որ թեր-
ղեան սփալտեցաւ, իրեն իրաւամբ ահա-
կու և աղետաբեր երեւցած այլ վարա-
գոյրին գինէ ծայրը ըստինաւ. ստիպուեա-
լ է ի՛նքն զ, վասն զի թերզեան զայլ
չէր ընէր առանց ստիպումած ըլլալու։ Ասոյ
հետեւեալ ծանր յարկեցուցիչ պատճառ-
ները կային։ Ա. Թերզեան ստիպումած էր
թէ՛ Հռովմայ և թէ՛ արդի կառավարու-
թեան գոնէ առ երեսս ապացոյց մը տա-
լիքն իրաւունք ունենալուէ։ Հռովմայ
ընէ կարենալաւ համար որ ժողովուրդը
կրօնիքի դէմ է, որ կը կուտի և անտր հա-

մար կղերն ալ ինծի հետ է ժողովուրդեան հակառակ, նոյն իսկ կառավարութեան առջև: Արդի կառավարութեան ըսկ կարենալու համար որ իրեն հակառակ իզող ժողովուրդը Գաթօյի ըլլալէ կը զադրի ըստ մեր կրօնքի, և ասոր համար ահա ամբողջ կղերը ինծի համախիտ է և ժողովուրդեան դէմ: Ուստի ստիպուած էր, կղերը ժողովէ անկէ իրեն ի նպաստ դռնէ առ երեսն հաւատարմք ժը առնել:

Բ. Ինքը քանի որ դիմում ըրած էր և պիտիտպասաց ու զաւատի ժողովուրդեան իրեն ի նպաստ վկայութիւն և հանրադրութիւն պահանջելով, ընական է թէ անոնց վրայ միծապէս լաւ պիտի ապդէր, եթէ չէին որ կղերը հաւաքուելով Թերզեանի համախիտ արտայայտուեր է, ու ասոր համար ալ գրնէ առ երեսն հաւատարմք ժը պէտք էր:

Գ. Նոյս իսկ Պոստյ մէջ իր շուրջը թափառող մի քանի տղէք միամիտներն այս իրեն ըսած էին թէ՛ մենք ինչ ընենք երբ կ'ընդր ամ Զեզի հետ է՝. գոնէ կ'ընդր պէտք է Զեզի համարմիտ բլլալուն յայտնի ապացոյց մ'ունենանք, որպէս զի մենք կ'արեւնանք ուրիշները համոզել: Ահա ասոնք ստիպողական պատճառներ էին Թերզեանի իրաւարը աշխատի վախցած այս ձեռնարկը ընկածը: Բայց և այնպէս ինքը միշտ տասամսոտ էր ու կը կայանածէր առիթ արգիւնքէն:

Յետ բաւական ժողտանջութեան կ'որոշէ որ կղերին մօտնական գումարումով մը այս երեսօթիւնը փրկէ: Ուստի մէյ մը միայն ժողովրդայնականութեան և մէյ մ'ալ միայն աեղական կղերի գումարումով ուղեց փերջ տայ խնդրոյն:

Այս խնդիրը վերջացաւ, բայց յայտնի է որ Թերզեանի ալ գործը լնջաւ. — վասն զի ի յայտ եկաւ որ կղերն ալ հաժման չէ իրեն, ու միայն կեկեղեցական թէկեւ անիրաւ պատմութիւնը վախէն ու բռնաւթեան տակ լռութիւն կը պահէ, ինչպէս այլ ժողովներուն մէջ յայտներ են, ոմանք ուղղակի ու ոմանք անուղղակի են Թերզեան չկրօնաւոր ինքզինքը զսպել ժողովքին մէջ ըսեր է. շատ գէշ եղաւ, վասն զի ասոնք եթէ հրատարակուէն, ժողովուրդը ինչ պիտի ըսէ: (Հոս իրեն կը հարցնենք, ինչ ընէին Քահանայները, ու ինչ պիտի ըսէ ժողովուրդը եթէ Եպիսկոպոսներէն ոմանց Զեղի գրած համակները ու սխալ ընթացքիչ դէմ ըրած ծանր դիտաւորութիւնները հրատարակուէն): Զարտաշուկայ հոս է որ իրենց այս մտաւասն-ջութիւնը կրցած չեն ծածկել, ու Թերզեան եւ Ռոքոսեան հետամուռ եղած են զիսակու թէ ինչ ազդեցութիւն գործած է ժողովրդեան լրայ այլ ժողովրդ ու քիչ շատ եղածը հասկնալէ յետոյ, ըսեր են՝ այս ինչ գէշ ըսն եղաւ, ալ ժողովուրդն ինչպէս իրօք կրնայ հաշկցնել, կրբ Քահանայները ասանկ կը մտածեն, մեղի չեն հնազանդիր, մեղի համաժող չեն ըլլալ զիտուութիւն կ'ընեն, ու միշտեւ Աստուծոյ կը բողոքենք կ'ըսեն: (Հայաւ որով բողոքեն. ա՛յո, արգար Աստուծոյ կը բողոքեն, ու Աստուծած պիտի լսէ ասոնք արդար լոյսովքին, ու դատաստան պիտի ընէ...):

Թեղեղեան, յուսախաբ եղած էր ու իր բոլոր ծրագիրները ջուրը ինկած էին, բայց պէտք էր անոր դարման տանելու։ Ուստի առանց խիղճ ընկելու որ անիրաւ զորք է՛րնէ, ժողովրդեան ասելու երեւոյթները փրկելու համար կ'որոշէ Քահանայնրդ պատուիւ։ Մէկ քանիններ կը կախակայէ ունանց խոստովանութեան արարօնութիւնը եւ կ'առնուէ և մէկ քանիններ իրենց պաշտօններէն պաշտօնանք է՛րնէ, ենթադրելով որ ասով ժողովուրդը պիտի համոզուէր որ քահանայից ըրածը ծանր յանցանք է. մինչդեռ զիտեալու են որ որքան իրենք ասանկ անիրաւ զործեր ընեն, այն քան ժողովրդեան ասելովութիւնը պիտի աւելնայ իրենց դէմ, ու համարաւոր բոլորիկ կորուսի, մասնաւոր թէ՛ կրօնքը ալ պիտի տուգէ, լւանք էր իմաստներն պիտի զոտուին որ պիտի ըսեն թէ՛ ըսած է թէ անիրաւութիւնը թխկիւ բան է որ կաթնոցիկու մը և եպիսկոպոս մը ջուր պէտք էր խմին գաշն։

Զարմանալի է որ համակերպում մեջ պատժելու որոշ յանցանք մը կըրնայով դընել. վերջին ժողովակետում մեզ ձեր ըրած խոսքերը հրաատարակուեցան հաւաք սէկյուրա՝ եւ Լ'Էտէ ձեկի այս պատիւը սնորհեց, որով ըսել կ'ուզուի՝ որ ըրա իմ քեզանս Քաւհանայներուն ըրածը ոչ կ'էջ յանցանք, այլ անոնց հրատարակուելով ժողովրդեան վրայ ընկնիք ազդեցութեան առաջքը առնելու համար այս պատիւները կը տրուին։ Ուրեմն թողունք որ Քաւհանայից այդ ժողովը յայտնի ապացոյց մը կըզաւ, որ եկեղեցականութիւնը յայտարարականօրէն համաձայն չէ Թեղդեանի ըրած ուղղութեան, Թեղդեանի ըրած այս կարգադրութիւնը անզամ մ'ալ կ'ապացուցանէ, որ ինքը ո՛չ կրօնքը և ո՛չ արքայութիւնը կը խորհի, այլ Եկեղեցական իշխանութիւնը եւ ձեռքը ապօրէն զէնք մը ունենալով անոր ուժով կ'ուզէ իր քմահաճոյքը և կկրօնքը յարգեցնել։

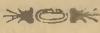
Կղերական ժողովին այս հոգեբանու-
թիւնը է վեր ելելու յետոյ, այլ խոճի պար-
տականութիւնն է ամէն բարի հաւատաց-
եալ Քրիստոնէի ոտնակոխ ընել և ընդգլխ-
մասնաւոր այն մարդուն զէմ, որ Կրօնա-
կան իշխանութիւնը իրեն կիրքերուն խա-
ղալով է կ'ընէ:

Փոքրիկ միջադեպ մը աւելի լոյս կը տաւ ըստ ըստիւրուս վրայ: Պատժուած քահանաներէն մին նամակը առնելէ յետոյ ինքեանիցի մօտ կ'երթայ և կ'ընէ միտում թե՛սքայ թէ՛ ինչէ և եր յանդիմանքը որ այդ կարգադրութիւնը կ'ըլլայ իրեն դէմ, թե՛սքայ իր զատաստանի կ'ընէ որ ինքը լաւն էր չի կրնար ընել, վասն զի ժողովըրը այդպէս որոշուած թիւն տուած է: Ու Քահանայի կ'սկսի մամռով թէ՛ սք ինքեան արդեօք, վերջապէս կը նստկցուն որ թիւնը զետն և Ռեքուսան ըսով ըսովի կուգան ժողովըրի, որուն մէջ թե՛սքայն երկու մըն ունի և Ռեքուսան մէկ ճանի, որով վրայ մեծամասնութիւնը թե՛սքայնի կուգի կը մնայ:

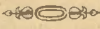
Ահա այդ է Թերզիստի ժողովը։ Այս պէս ըրած է ինքը Աստանայի մէջ ալ ինչպէս զրած էր երկարօրէն Էնիի վիւզումը։ Այս ժողովին մեկուսութիւնը մասնագէտ քօիլիսեր կրնան տալ, ինչպէս առւած էր երբեմն Տր. Զօհրապը։

Թ. Կ. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Ա.ԶԳ.ԱՅԻՆ

പുസ്തകം തുറന്നു

Բէնէյզէնայի ազգամբ, Վարդանան ժո-
ղովմբդ, վաղիբ մուսայէնտէ, Յովն-
էֆ. Գարտաշեանն թանթը ըիտանթիւն-
տէ իծթիմա իտէրէք, զապիբ տապըզըն
օգտնամարտուն վէ այնէն թաաութիւն-
տէն սօրաք: Կիլիկիէքի մուսակէլաթ իլէ
մէշղուլ օլմուշ տըր:

1. Հայկապահան Անտոն ապա իւլ զէվ-
ճէսինին դարձ զօճա տալապորը էլէ ապա-
րադ, պուհպար պէնինտէ թէէնիբը պէն-
գապիլ օլամաադըընաան, զլվճ թարաթիըն-
տան դաթէն վէրիմէքտէ օլան իւլ լիրա-
նաֆազար պէտէլլէն մահիլէ պիր լիրա-
տան պարմըլլա, պու գարար թալաթէլ-
նէ թէլլայիլ իտիլլի ալար:

2. Պատվը մրտնջման գաղափար, քեզնախ ինթիմաճաղաղմանս պատշաւ, մուսաւլէնէթը նազաթէ թաւալի իյնն միւրաճաթ իթմիւլէր իսէ տէ, Մէճիւս, Բաթրիզիլսանէտէ ալըլմա իւսանէ սանաղղլ պուլսմաճաղաղմը ճնէրէն, չիմթիքի չաթալ պուլսարա մուսալէնէ իթմիւլէնէ կըննմաթթէճսիւֆ պիւսրիմիւ ախր:

3. — Մուշը պիր ունիլի գառան, գէշ
ճի Մուշտա Իսլամիյէթի գապուլ խալպ
քէշտիւի, իւրի քիւշիւք էլլաւունը տալի
թէպուլը մէշէպի խալիմի սի թէշիլքէսին
մէպնի, պիր գէմանտան պէրու Սիթափօ
լա կէլտիլինի, զէ սօն տըրէնէն Սէֆապա
հաշաւորըրը պէնան իւլէ, հիւ ռօմանապօ
ճուրլարնին պիր մէքթիպէ դօնմասն
րէճա իթմիլինտէն, Մէճիլա՝ պու խուսու
սը նաղարը տիգգաթա պարաթ, ինքա
իճապըն տիւշիւնէյի գարարաշարըմ

12. Մուսթար Գր. էֆ. Բէմպէեան,
էլէ ուսուի իբի հաֆթալըգ մուամէ-
թընըն ճէտլէլինի թագաիմ իթմիշ օլ-

Սէպէպիւնի պիմէն Երուզ, լաքին պու-
ուն տա, կէշէն կուն հազարղըմըղ «կս-
տակայեալըար կիպի Թերղանըն հազարղ
իր գուրպանը օլարղընը Թէէգիւա իմէյէ
նղուս վաճ մը պոր:

Սօփիա, 17 սեպտ. — Մեր ղաղերթաբը՝
Պուլկարիսթան հիւքիւմէթինին էհնէպի
տէվլէթիւր՝ էփրիլէրինէ պիր նօթա վեր-
տիկէ՝ ի Մաքէտօնիա մէսէլէսինին թէս-
վլէյսի խառնաբնտա պաղը մէթալիպաթ-
տա պուլունտուղնա սաիր թան ղազէ-
թաառնն ճէշր իթտիկի պիլ ըրիպէթին
ապ ու ճատը օլմատաղընը հաղըհօր։
Բարձր. — Պէլկարստան թիպար

«Էկէր պաշտօնը պիտի ֆէլաքէի կէ-
րոյն, ստոր Պալզան խրիթիան տէվ-
լէթրիլէ իթիլաֆ իւզրէ եաշախայր պի-
թաւսիէ վէ նաոխիթ իտէն տէվլէթ-
րին սամիւլլէթինէ ինանտըղմըղտան
վմիշ օլաճազ տըրր Պոնունլա պէրապէր
Երուս օլմախօրըզ: Գնէտիլէրինի սաֆ-
իլանէ պիր սուրէթիլէ պիլէ տօսթ ատտ
միթլէրիթիվլին, Պալզանլարտա հազըգէ-

Սօֆիա, 18 սեպտ. — Տնէվէիք դպչե-
սարնըն ըրիվայլիթէն կէօրտէ, կէշօֆ զա-
նէսի՝ Պէրլլին աճտնամէսինին շօխնճիւ
ստտիսի աճքամաճըն իճրա իթմէսինի

